

המשנה המבוארת מסכת שביעית

עם פירוש הרב עדין אבן ישראל (שטיינזלץ)

עורך ראשי: הרב יהונתן אליאב

הרחבות: הרב אמחיה אבן ישראל, הרב אברהם גלבשטיין

הלכה: הרב אמחיה אבן ישראל, הרב אברהם גלבשטיין, הרב אלעד גוטמן

ריאליה: שי ישי, שרה שקל

איסוף וריכוז תמונות ואיורים: רזיה ריצ'מן

ריכוז המערכת ועריכה לשונית: הרב אמחיה אבן ישראל

גרפיקה ועימוד: מיכל בריטמן

איורים: אליהו משגב

ייעוץ גרפי: הרב מאיר הנגבי

ייעוץ מדעי: בוטניקה וזואולוגיה - ד"ר משה רענן

חקלאות - ד"ר עקיבא לונדון

לשון - עמנואל מסטיי

מהדורה ראשונה © 2014

הוצאת קורן ירושלים

ת"ד 4044 ירושלים 91040

טל': 02-6330533 פקס: 02-6330534

www.korenpub.com

© כל הזכויות לפירוש שמורות לרב עדין אבן-ישראל (שטיינזלץ), 2014
הספר רואה אור בשיתוף המכון הישראלי לפרסומים תלמודיים

© כל הזכויות שמורות על גופן תנ"ך קורן, 1962. הוצאת קורן ירושלים
בע"מ, 2014

© כל הזכויות שמורות על גופן סידור קורן, 1981. הוצאת קורן ירושלים
בע"מ, 2014

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

מהדורה אישית, כריכה קשה, מסת"ב: 9-064-526-965-978.

תוכן העניינים

הקדמה למסכת שביעית.....	ז
פרק א.....	2
פרק ב.....	18
פרק ג.....	40
פרק ד.....	60
פרק ה.....	80
פרק ו.....	98
פרק ז.....	114
פרק ח.....	130
פרק ט.....	154
פרק י.....	176
לוח ראשי תיבות.....	195
סופרים וספרים.....	197

משנה ח

לאחר הדיון בפרוזבול, שבים לדון בעיקר דינה של שמיטת הכספים.

הַמַּחְזִיר חוֹב בַּשְּׁבִיעִית, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ חַיִּיב – יֹאמֵר לוֹ הַמַּלְוֶה: מְשַׁמֵּט אָנִי, וְאִינִי לֹקַח אֶת הַחוֹב. אִם אָמַר לוֹ הַלְוֶה: אֵף עַל פִּי כֵן רְצוֹנִי לְהַחזִיר אֶת חוֹבִי – אִזּוֹ יִקְבַּל מִמֶּנּוּ, שְׂנֵאָמַר בְּעִנְיִן שְׁמִיטַת כֶּסֶפִּים: "זֶה דְבַר הַשְּׁמִטָּה" (דברים טו,ב), לומר שעיקר הַצִּוּוֹי לְשַׁמֵּט אֶת הַחוֹב הוּא בְּדִבּוּרוֹ, וְכִיוּן שֶׁאֵמַר שֶׁהוּא מְשַׁמֵּט – קִיִּים אֶת מְצוּוֹת הַתּוֹרָה, וְרַשָּׁאִי לִקְבַּל אֶת הַחוֹב.

פִּיּוּצָא בּוֹ דִּיִּקּוּ חַכְמִים מִן הַכְּתוּב לְעִנְיִן אַחֵר: רוּצַח בְּשִׁגְגָה שְׁגָלָה לְעִיר מְקַלֵּט וְרָצוּ אַנְשֵׁי הָעִיר לְכַבְּדוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אָדָם חָשׁוּב אוֹ גָּדוֹל בְּתוֹרָה יֹאמֵר לָהֶם: "רוּצַח אָנִי". אָמְרוּ לוֹ: אֵף עַל פִּי כֵן כְּלוּמַר, אֲנִי יוֹדְעִים זֹאת, וּבְכָל זֹאת אֲנִי רוּצִים לְכַבֵּד אוֹתְךָ – יִקְבַּל מֵהֶם אֶת הַכְּבוֹד, שְׂנֵאָמַר: "זֶה דְבַר הָרוּצַח" (דברים יט,ד), שֶׁהָרוּצַח צָרִיךְ לומר שֶׁהוּא רוּצַח, אֲבָל אֵין חוֹבָה שֶׁלֹּא לְנַהוּג בּוֹ כְּבוֹד.

הַמַּחְזִיר חוֹב בַּשְּׁבִיעִית – יֹאמֵר לוֹ: "מְשַׁמֵּט אָנִי"; אָמַר לוֹ: "אֵף עַל פִּי כֵן" – יִקְבַּל מִמֶּנּוּ, שְׂנֵאָמַר: "זֶה דְבַר הַשְּׁמִטָּה".

המחזיר חוב בשביעית

פִּיּוּצָא בּוֹ, רוּצַח שְׁגָלָה לְעִיר מְקַלֵּט וְרָצוּ אַנְשֵׁי הָעִיר לְכַבְּדוֹ – יֹאמֵר לָהֶם: "רוּצַח אָנִי"; אָמְרוּ לוֹ: "אֵף עַל פִּי כֵן" – יִקְבַּל מֵהֶם, שְׂנֵאָמַר: "זֶה דְבַר הָרוּצַח".

עיר מקלט

הרחבות

יש הסבורים שהיא חלה בתחילתה). והסבירו כי הכוונה היא: חוב שחל עליו איסור שביעית (רא"ש). או: חוב בשעה שהשביעית משמטת אותו (ראה תוי"ט).

המחזיר חוב בשביעית
המפרשים דקדקו בדבר, שהרי שמיטת הכספים חלה רק בסיומה של השנה השביעית (אמנם

אורח ההלכה

ואם לא אמר לו כך – לא ייקח ממנו את הכסף. כסוגיית הבבלי שם (רמב"ם ספר זרעים הלכות שמיטה ויובל פ"ט הכ"ח-כ"ט. שו"ע חו"מ סז,לו).

המחזיר חוב בשביעית
המחזיר חוב בשביעית לא יאמר הלווה "בחובי אני נותן לך", אלא "שלי הכסף, ובמתנה אני נותן אותו לך". כברייתא שהובאה בבבלי (גיטין לז,ב).

משנה ט

וממשיכים לדון במי שמחזיר חוב בשביעית, למרות שאינו צריך לעשות כן.

הַמְחֲזִיר חֹב בַּשְּׁבִיעִית, אִף עַל פִּי שְׂאִינוּ חַיִּיב לַעֲשׂוֹת כֵּן – רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה מִמֶּנּוּ, הַחֲכָמִים מְרוֹצִים מִמַּעֲשָׂיו, שֶׁמְחֲזִיר טוֹבָה לַמְלוּוָה וְאִינוּ מִשְׁתַּמֵּשׁ בַּהִתְדָר שֶׁהַתִּירָה הַתּוֹרָה. וּמִבִּיאִים מִקְרִים נוֹסְפִים שֶׁנֹּאמְרָה בָּהֶם הַלְכָה דּוֹמָה:

הַלְוָה מִן הַגֵּר שֶׁנִּתְגַּיְרוּ בְּנָיו שֶׁל הַגֵּר עִמּוֹ, וּמֵת הַגֵּר – מִן הַדִּין לֹא יִחְזֹר אֶת הַחֹב לְבְנָיו, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּתְגַּיֵּר נִחְשָׁב כְּמִי שֶׁנּוֹלַד מִחֻדָּשׁ, וְאֵין לוֹ קֶשֶׁר לַמִּשְׁפָּחָתוֹ הַקּוֹדֶמֶת, וּמִמִּילָא גַם בְּנָיו שֶׁהִתְגַּיְרוּ עִמּוֹ אֵינָם יוֹרְשָׁיו. וּמִכָּל מְקוֹם, אִם הִתְחַזֵּר לָהֶם אֶת הַחֹב – רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימָנוּ.

עוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים בְּעֵנֵינִי קִנְיִן, כִּי כָּל הַמְטַלְטֵלִין, חִפְצִים שֶׁנִּתְּנִים לַטַּלְטוּל, נִקְנִין בְּמִשְׁיְכָה, שֶׁרַק כֹּאשֶׁר הַקּוֹנֵה מוֹשֵׁךְ אֶת הַחִפְץ הַרְיָהוּ קִנּוּי לוֹ, וּלְפִיכֵךְ, כֹּל עוֹד לֹא עָשָׂה כֵּן, יִכּוֹל אָדָם לַחְזוֹר בּוֹ מֵהַסַּכֵּם שֶׁל קִנְיָה אוֹ מִכִּירָה. וּמִכָּל מְקוֹם, כָּל הַמְקַיֵּים אֶת דְּבָרוֹ, אֶת הַבְּטַחְתּוֹ – רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה מִמֶּנּוּ.

הַמְחֲזִיר חֹב בַּשְּׁבִיעִית – רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה מִמֶּנּוּ.

המחזיר חוב
בשביעית

הַלְוָה מִן הַגֵּר שֶׁנִּתְגַּיְרוּ בְּנָיו עִמּוֹ – לֹא יִחְזֹר לְבְנָיו; וְאִם הִתְחַזֵּר – רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימָנוּ.

כָּל הַמְטַלְטֵלִין נִקְנִין בְּמִשְׁיְכָה; וְכָל הַמְקַיֵּים אֶת דְּבָרוֹ – רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה מִמֶּנּוּ.

הרחבות

הבדל לעניין זה בין מקרקעין, שניתן לקנות אותם על ידי מתן מעות או על ידי שטר, לבין מיטלטלין, שנקנים במשיכה (משיכה היא שם כולל להעברה של החפץ, כאשר קיימים אופנים שונים הנוגעים למיטלטלים שונים, כגון דברים שדרך להגביה אותם נקנים דווקא בהגבהה).

עיקר ההדגשה של המשנה כאן היא, שלמרות שסיכום הקונה עם המוכר על המכירה, ואף הייתה העברה של כסף, כל עוד לא משך הקונה – יכולים שניהם לחזור בהם. וכל זה מצד דיני הקניין, שמצד הדיון לא ניתן לחייב אדם לעמוד בדיבורו. אבל פגם מוסרי יש כאן, שאין רוח חכמים נוחה מהתנהגות כזאת, וכפי שדרש ר' יוסי בר' יהודה את הכתוב "הין צדק יִהְיֶה לְכֶם" (ויקרא יט, לו) – שיהיה "הן" שלך צדק, ו"לא" שלך צדק, כלומר, שתצדיק דיבורך ותקיים אותו. מובן כי יש להבין מכאן את הצד ההפוך, שמי שאינו מקיים את דברו – אין רוח חכמים נוחה ממנו. והמשנה משתמשת בניסוח החיובי "המקיים את דברו רוח חכמים נוחה ממנו", אולי מפני שהמשנה כולה שנויה בלשון זו. ואולי, כדי לסיים את הפרק ואת המסכת כולה בדבר טוב. ועל כל פנים, העירו המפרשים כי ניסוח זה ש"רוח חכמים נוחה ממנו", נוגע רק למי שהתחייב ולא עמד בדיבורו, אבל אם הייתה כבר נתינה של כסף, ואחד מן הצדדים חוזר בו – על זה אמרו בגמרא (בבלי ב"מ ד, ב) ובפוסקים (רמב"ם הלכות מכירה פ"ז ה"א) ש"אוררין (מקללים) אותו בבית דין, ואומרים: 'מי שפרע מאנשי דור המבול, ומאנשי דור הפלגה, ומאנשי סדום ועמורה, וממצרים שטבעו בים, הוא יפרע ממי שאינו עומד בדבורו'", ולאחר מכן יקבל הקונה את כספו בחזרה (רמב"ם שם ה"ב).

ואם החזיר רוח חכמים נוחה ממנו

טעם הדבר, שרוח חכמים נוחה ממנו, הוא משום שנהג לפנים משורת הדין, שהרי מעיקר הדין מה שאדם זה מחזיק מנכסי הגר הוא שלו לכל דבר ועניין (רמב"ם). ובתלמוד הבבלי (יז, ב) הובאה ברייתא שנאמר בה להפך, שרוח חכמים אינה נוחה ממנו. ושם הבחינה הגמרא בין בן שנולד לאחר הגיור, לבין זה שהתגייר לפני כן. לדעת הרמב"ם, רק בזה שנולד לאחר הגיור שיבחו חכמים מי שעושה כן, מפני שיש לו זיקה מסוימת אליו כישיראל כבר משנולד, אבל מי שנולד כגוי – לא הצריכו חכמים להחזיר לו (וכך נפסק להלכה שו"ע חו"מ קכז, ב). אבל יש שכתבו להפך, שדווקא מי שנולד כגוי עלול לחזור לסורו, וכדי למנוע דבר זה אמרו חכמים שיחזיר לו. ואולם כאשר כבר נולד כיהודי אין חשש שיחזור לסורו, ולא הצריכו חכמים להחזיר לו (ר"ש משאנן, רא"ש).

רוח חכמים נוחה הימנו

כלומר, החכמים מרוצים ממנו וכשר מעשהו בעיניהם (רש"י ב"מ מח, א). ובמקום אחר (ב"ק צד, ב) פירש רש"י: "רוח חכמה וחסידות בקרבו, לפי שאינו רוצה ליהנות מממון אחרים". והחידוש בדבר, שלא נאמר בעניין זה כמאמר חכמים: "כל מי שהוא פטור מן הדבר ועושהו נקרא הדייט" (ירושלמי שבת פ"א ה"ב), וכן "לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא וייטול" (בבלי ברכות טז, ב). אלא אמרו חכמים שבעניין זה מצווה להחמיר ועושה בזה רצון חכמים (מוסר המשנה).

כל המטלטלין נקנין במשיכה

המשנה במסכת קידושין (פ"א מ"א-מ"ו) עוסקת בדרכים השונות שבהן נקנה דבר מאדם לחברו, ויש